

JASNA ČAPO ŽMEGAČ
Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

ODJECI DEKAPITACIJE VOLA U PUPNATU NA OTOKU KORČULI: HRVATI IZMEĐU TRADICIONALIZMA I MODERNIZMA

Na temelju novinske građe u tekstu se analizira javna rasprava o obnovljenome običaju dekapitacije vola, posebice s obzirom na ulogu koja se tomu običaju pripisuje u stvaranju hrvatskoga identiteta. U drugome se dijelu teksta, također na temelju novinskih članaka, izlaže argumentacija aktera običaja. U posljednjemu dijelu autorica suprotstavlja značenja toga običaja u lokalnome i u nacionalnome kontekstu.

Ključne riječi: tradicija, nacionalni identitet, politika

Mjesec je kolovoz 1999. godine. Usred ljetnih vrućina i manjka senzacija jedne dnevne novine donose vijest o "neobičnom narodnom običaju" sječe vola u mjestu Pupnat na otoku Korčuli 5. kolovoza, na blagdan Gospe Snježne, zaštitnice mjesta. Opremljen fotografijama ubijenoga vola, članak¹ opisuje središnja pupnatska zbivanja toga kolovškog dana — "vitešku igru" *kumpanjiju* i dekapitaciju vola.

Kumpanjija je naziv za lančani ples s mačevima, ali i ime muškoga društva koje organizira ples i sječu vola, te cjelokupnoga događaja. U prošlosti se u nekoliko mjesta na otoku izvodio ples i sječa, a onedavno se, nakon obnove (1997.) sječa obavlja samo još u mjestu Pupnat. Godine 1999. sječa je ponovno izvedena, javno, na glavnome mjesnom trgu, pred mnogobrojnom publikom, stanovnicima mjesta i brojnim gostima.

Odabirom riječi i komentarom u prvoj se vijesti o izvedbi pupnatske *kumpanjije* novinarka donekle distancira od događaja, primjerice ocjenom kako je riječ o "neobičnom" običaju. Nazvavši drvenu konstrukciju na koju se privezuje vol "seoskom giljotinom" navodi na pomisao kako je sječa vola javno smaknuće. Objašnjavajući predajnu pozadinu klanja vola

¹ Silvana Kačić: "Vojvoda kumpanje Nikola Biliš odsjekao živom volu glavu sa dva udarca sabljom." □ *Jutarnji list* 7. VIII. 1999.

prema kojoj su istim činom Pupnačani otjerali nadiruće gusare, te smještajući ga u doba prije osam stoljeća, novinarka ipak izravno ne osuđuje suvremenu izvedbu toga običaja. Pače, komunicirajući kontinuitet, ukorijenjenost i baštinjenost sječe vola u Pupnatu, te općenitije na Korčuli, ona daje svojevrsno opravdanje njegovoj današnjoj izvedbi.

Taj kratki i u detaljima vrlo ležeran pa čak i neodgovorno sročeni tekst s dojmljivim fotografijama ubijenoga vola u krvi (v. prilog), koji je zbog krivoga identificiranja glavnoga aktera donio mnogo neugodnosti i nevolja jednome stanovniku Pupnata,² u sljedećih je nekoliko tjedana potaknuo mnoštvo reakcija različitih kategorija stanovništva, a sječa vola postala je glavnom temom razgovora u javnosti. Rasprava koja je započela kao reakcija udruga i pojedinaca koje se zalažu za zaštitu životinja prerasla je u polemiku u kojoj su se sumjeravali sukobljeni stavovi o temeljnim nacionalnim pitanjima kao što je hrvatski identitet i samopredstavljanje hrvatskoga naroda. Sječa vola nadišla je svoje uske okvire lokalne obnovljene tradicije i postala metaforom suvremenih hrvatskih političkih prijepora. Pismima i izjavama u dnevnim novinama reagirali su građani i visoki državni službenici, veterinari i interesne skupine građana — članovi udruga za zaštitu životinja ili pak članovi Kluba Zagrepčana, te jedan etnolog i jedan folklorist^{3,4}. Novinari nisu bili samo posrednici u prenošenju izjava građana⁵ nego ponekad i autori osobnih pogleda na cijeli događaj,⁶ koji je tjednima bio u središtu općega javnog zanimanja ne samo po broju napisa koji su mu posvećeni nego i po mjestu na kojemu su objavljeni — na prvim i na posljednjim stranicama dnevnih listova. U raspravu su bili uključeni i elektronički mediji putem kojih se u

² Nikola Biliš: "Nisam odsjekao glavu volu!". *Jutarnji list* 16. VIII. 1999. U prvoj vijesti netočno naveden kao osoba koja je usmrtila vola, Biliš demantira svoje sudjelovanje u običaju.

³ Dunja Rihtman-Auguštin: "Za ubit vola". *Zarez* I/14:11 (isti je tekst objavljen u Rihtman-Auguštin 2000:265-271); Evgen Paščenko, v. kasnije.

⁴ Koliko znadem, Crkva se službeno nije oglasila, premda je devedesetih godina bila važan sudionik, pa čak i arbitar mnogih svjetovnih (uključivši i političkih) događaja u društvu. Zaštitnici životinja su je pozvali da objasni zašto se sječa vola izvodi na crkveni blagdan Gospe Snježne, uz blagoslov župnika, i njegovo sudjelovanje u pojedinim fazama običaja (Mira Sladić: "Horor u Pupnatu". *Slobodna Dalmacija* 9. VIII. 1999.). Jedina je reakcija iz crkvenih krugova bio komentar grkokatoličkoga svećenika u njegovoj redovitoj dnevnoj rubrici u novinama *Jutarnji list* (Živko Kustić: "Volovi ili vještice". *Jutarnji list* 11. VIII. 1999.).

⁵ Želim upozoriti da je većina izjava posredovana novinarskom intervencijom, te, kako pokazuje usporedba izjava istih ljudi prenesenih u različitim novinama, novinarska intervencija može znatnije promijeniti izvornu izjavu. Stoga valja imati na umu da se ova analiza građanskih reakcija služi posrednim i posredovanim iskazima. Oni katkada u većoj mjeri reflektiraju novinarski stav i namjeru teksta negoli govornikovo mišljenje. Moguće je da su neke reakcije i izmišljene.

⁶ Primjerice, komentar na prvoj stranici *Vjesnika* (Josip Antić: "Ubojstvo vola s umišljajem". 11. VIII. 1999.), komentari u *Slobodnoj Dalmaciji* (Željko Petković: "(Ne)moć krvavog običaja". 10. VIII. 1999.; Zoran Vukman: "Balkan-refleks". 16. VIII. 1999.).

organizaciji Turističke zajednice Korčule moglo dati svoje mišljenje i glasovati za ili protiv sječe vola.⁷ O razmjerima pozornosti koju je tomu događaju posvetila hrvatska javnost govori i to da ga jedan novinar uvrštava u glavne skandale i događaje u 1999. godini.⁸

Na temelju novinske građe u tekstu analiziram mnijenje hrvatske javnosti o obnovljenome običaju sječe vola, posebice s obzirom na ulogu koja se tome običaju pripisuje u stvaranju slike o hrvatskome narodu. U drugome dijelu teksta, također na temelju novinskih članaka, izlažem argumentaciju aktera običaja. U posljednjemu dijelu raspravljam o različitim pa i sukobljenim interpretacijama običaja u lokalnome i u nacionalnome registru.

Tradicije, dobre i loše

Vehementni istupi zaštitnika životinja bili su uvod u reakcije širega kruga građana iz cijele zemlje. U nacionalnoj raspravi običaj je potpuno dekontekstualiziran, lišen svoga prvotnoga lokalnog konteksta. Sveden je na ogoljeli i pojednostavljeni "tekst" ili unutrašnju strukturu običaja, "indépendant de tout sujet, de tout objet, et de tout contexte" (Cannadine 1983:104-105). Iz složene strukture običajnoga sklopa istaknut je samo jedan element — sječa vola — i (re)interpretiran kao "okrutno", "stravično", "šokantno", "bizarno" itd. ubijanje "jadne" i "nemoćne" životinje. U tome novome nacionalnom registru tekstu običaja su građani dali značenja posve suprotna onima koje je običaj imao i ima u lokalnome kontekstu. Pogledajmo поблиže.

Prve reakcije građana na novinsku vijest o sječi vola u Pupnatu stižu od udruženja i pojedinaca angažiranih na zaštiti životinja. Oni je osuđuju kao "proizvoljno, krvavo, ružno i nemoralno masakriranje jedne životinje".⁹ U središtu je kritike tvrdnja kako je životinja "ubijena na vrlo bolan način", a cijeli čin predstavljen kao "zabava", što bi trebao biti izravan prekršaj Zakona o zaštiti životinja koji zabranjuje svako ubijanje koje "nema razuman cilj" (uništavanje štetočina, ljudska obrana, eutanazija kod bolesti, prehrana).¹⁰ Predsjednica Društva za zaštitu životinja iz Splita reagirala je snažno, pa i neumjesno s obzirom na ratne događaje u proteklome desetljeću u Hrvatskoj, rekavši kako taj događaj spada u red "najstrašnijih i najdegutantnijih do sada obznanjenih u javnosti u proteklih

⁷ Rezultati glasovanja bili su sljedeći: 37% je glasalo za, 56% protiv sječe glave, a 7% je odgovorilo "baš me briga".

⁸ "1999. Skandali & događaji". *Jutarnji list* 31. XII. 1999., 1. i 2. I. 2000.

⁹ Helen Jurjević, Orlanda Obad: "Društvo za zaštitu životinja tražit će od Penića da kazni one koji su masakrirali vola". *Jutarnji list* 8. VIII. 1999. Novinarke citiraju Nikolu Viskovića, profesora na splitskom Pravnom fakultetu, autora nekoliko knjiga o životinjama i čovjeku.

¹⁰ Ibid.

deset godina".¹¹ Zornije nego ikoji novinar ili građanin opisala je scenu koja se dogodila u Pupnatu, a kojoj sama vjerojatno nije ni prisustvovala.¹²

Reakcijama je zajednički ambivalentan odnos prema tradiciji i odbacivanje opravdavanja "nehumanog i necivilizacijskog" ili čak "stravičnog divljačkog"¹³ čina dekapitacije vola "tradicijom" i "baštinom".¹⁴ Pritom ima onih koji tradicije dijele na "dobre" i na "loše" i onih koji sumnjaju da su Hrvati ikada imali "nelijepu" običaje kakav je, primjerice, sječa vola. Ponekad su građani tako zbunjeni da iskazuju oba gledišta.

Primjerice, pomoćnik ministra poljoprivrede i šumarstva i ravnatelj Uprave za veterinarstvo izjavljuje da običaj dekapitacije vola nije bio dijelom hrvatske baštine.¹⁵ Građani se pitaju kako je moguće da baština — a posebice hrvatska — bude "nelijepa" i "nehumana".¹⁶ U pozadini je toga pitanja uobičajeno shvaćanje da su običaji po definiciji nešto ugodno i lijepo, prema jednoj čitateljici: "Narodni običaji bi trebali biti ugodni, lijepi, izazivati divljenje, a ne šokantni, barbarski i okrutni."¹⁷ Otkrivši "ružnoću" običaja svoga naroda, ona se navodno rasplakala zbog "sramote što takav ružan, barbarski običaj pripada mom narodu".¹⁸

¹¹ Mira Sladić: "Horor u Pupnatu". *Slobodna Dalmacija* 9. VIII. 1999.

¹² "Užasno je pročitati da se skupila masa zainteresiranih ljudi, kojima je bilo zadovoljstvo slušati ustrašeno mukanje nemoćne životinje, klonutost od straha i šikljanje krvi iz obezglavljenog tijela." (Ibid.)

¹³ Vuk Đuričić: "Prijava krvnicima pupnatskog vola". *Slobodna Dalmacija* 9. VIII. 1999.

¹⁴ "Takav nehuman i necivilizacijski čin ne može se opravdati nekakvim narodnim običajima i folklorom", izjava pomoćnika ministra poljoprivrede i šumarstva (G. Borković, I. Matic: "Kaznena prijava zbog okrutnog ubijanja vola!". *Vjesnik* 9. VIII. 1999.; usp. i Vuk Đuričić: "Prijava krvnicima pupnatskog vola". *Slobodna Dalmacija* 9. VIII. 1999.).

¹⁵ "Upravo ovakve priredbe obezvjeđuju našu baštinu jer takvi običaji nikada u našem narodu nisu bili prihvaćeni" (G. Borković, I. Matic: "Kaznena prijava zbog okrutnog ubijanja vola!". *Vjesnik* 9. VIII. 1999.). U drugim novinama ta je izjava drukčije citirana: "hrvatskom narodu nikada nisu bili svojstveni takvi događaji, koji nemaju nikakve veze ni s humanošću, ni s tradicijom" (Vuk Đuričić: "Prijava krvnicima pupnatskog vola". *Slobodna Dalmacija* 9. VIII. 1999.), dok ostale dnevne novine koje su prenijele pomoćnikove riječi ne sadrže sličnu izjavu.

¹⁶ Usporediti apel Hrvatske mreže za zaštitu životinja, koja poziva na zabranu "ovih protupravnih, nemoralnih, primitivnih, neciviliziranih, brutalnih i nehumanih *takozvanih* običaja" (Anuška Fjorović: "Masakriranje vola u Pupnatu na Korčuli — legalno divljaštvo ili tradicijski ritual?". *Vjesnik* 10. VIII. 1999., istaknula J. Č. Ž.). Rječica "takozvani" nedvojbeno upućuje kako se podrazumijeva da su običaji pravni, moralni, civilizirani, lijepi i humani; oni koji to nisu, "nepravi" su ili "takozvani" običaji.

¹⁷ Pismo čitateljice Valentine Grgić, Osijek: "Gospodine Poša, barbarske običaje moramo napuštati". *Jutarnji list* 13. VIII. 1999.

¹⁸ Usporediti izjavu Mr. Dunje Marušić iz Zagreba ("Balkanski primitivizam". *Jutarnji list* 14. i 15. VIII. 1999.): "Zbog toga me sram što sam Hrvatica i Dalmatinka jer je to grozomorno."

Običaji, smatra većina građana, nisu vrijedni sami po sebi,¹⁹ zbog svoje starine i "izvornosti", već ih treba diferencirati na dobre i loše, vrijedne i nevrijedne, te iz prošlosti izabrati samo one "dobre", "vrijedne" i "humane"²⁰: "Ima ružnih starinskih običaja kao i zlih zakona (...) Treba reći da je taj stari običaj divljački, da ga treba ukinuti. I treba nastaviti oplemenjivati stare običaje, da čuvamo ono što je u njima lijepo i humano, a uklanjamo ono što izvire iz neukroćenoga divljaštva."²¹ Ili riječi već citirane rasplakane čitateljice: "Ružne i loše običaje treba napuštati, a lijepe i korisne njegovati. Više štete možemo napraviti nakaznim i jezivim običajem nego da ga uopće nemamo."²²

Građani ne prosuđuju običaje kao apsolutnu vrijednost, već u relaciji prema suvremenome senzibilitetu i interesima, smatrajući da puko očuvanje tradicije nije dovoljan razlog za prezentiranje suvremenome dobu neprimjerenih običaja. Kao što su primijetili članovi Kluba Zagrepčana, udruge koja se "bori za razvijanje osjećaja koji su vezani uz tradiciju", tradicija "živi u suštini u sadašnjosti i predstavlja osjećajnu kategoriju".²³ Stoga, smatra njihov podmladak, "(p)ogansko-barbarski običaji poput ovoga potpuno su *bесmисleni* u današnje vrijeme i teško da mogu izazvati divljenje zbog očuvanja narodne tradicije. Prije će izazvati osudu i gađenje prisutnih..." (istaknula J. Č. Ž.).²⁴

Time su se građani dotaknuli akademskoga pitanja značenja i funkcije običaja u suvremenosti. Javna sječa vola *ne pripada* vremenu u kojemu se obnavlja i izvodi. Sječa vola je "(svjetski) atavizam" ili "atavistička sklonost",²⁵ "besmislena", a njezini su izvođači, prema komentaru jednoga novinara, tek glumci, pozeri koje ne pokreću emocije i vjerovanja njihovih predaka. Ubijanje vola je poza jer više nitko od izvođača ne vjeruje u žrtvu, ne prinosi je s magijskim i religijskim

¹⁹ "Je li baš svaka tradicija vrijedna uklapanja u uljudbene regule moderne Hrvatske?" jedan je od podnaslova teksta objavljenoga u *Vjesniku* (Anuška Fjorović: "Masakriranje vola u Pupnatu na Korčuli — legalno divljaštvo ili tradicijski ritual?". 10. VIII. 1999.)

²⁰ Vidjeti: Nataša Kovačić: "Pravo je zakrpa za slučajeve kad etika ne funkcionira". *Vjesnik* 14. i 15. VIII. 1999.; Pismo Bernardine M. Pek, Zagreb (uime mladih Kluba Zagrepčana): "Hoćemo li se vratiti krvnoj osveti". *Večernji list* 11. VIII. 1999.; Pismo Bernardine M. Pek, Zagreb (uime mladih Kluba Zagrepčana): "Običaj sječe vola nije prihvatljiv". *Vjesnik* 12. VIII. 1999.

²¹ Živko Kustić: "Volovi ili vještice". *Jutarnji list* 11. VIII. 1999.

²² Pismo čitateljice Valentine Grgić, Osijek: "Gospodine Poša, barbarske običaje moramo napuštati". *Jutarnji list* 13. VIII. 1999.

²³ (sj): "To je dokaz primitivizma!" *Jutarnji list* 10. VIII. 1999.; Klub Zagrepčana: "Ubijanje vola iduće godine i na Jelačićevu trgu?" *Vjesnik* 10. VIII. 1999.

²⁴ Pismo Bernardine M. Pek (uime mladih Kluba Zagrepčana), Zagreb: "Običaj sječe vola nije prihvatljiv". *Vjesnik* 12. VIII. 1999.

²⁵ Anuška Fjorović: "Masakriranje vola u Pupnatu na Korčuli — legalno divljaštvo ili tradicijski ritual?" *Vjesnik* 10. VIII. 1999.; Josip Antić: "Ubojstvo vola s umišljajem". *Vjesnik* 11. VIII. 1999.

osjećajem strahopoštovanja.²⁶ Taj komentator, dakle, u obnovljenom *folk-loru* danas vidi samo *fake-lore*, predstavu koja je izgubila autentičnost. Uz to je suvremenom dobu neugodna i neprikladna.

Tradicije, civilizirane i necivilizirane i hrvatski identitet

Javna rasprava o tradiciji prerasla je u društvenu i političku raspravu o nacionalnom samopredstavljanju i identitetu, posebice o pitanju treba li hrvatski identitet graditi na tradicionalizmu ili modernizmu. Budući da i građani i politički dužnosnici sječu vola smatraju "neciviliziranim" činom, te da u njoj vide "divljaštvo", "zaostalost" i "primitivizam", pače "specifično hrvatsko divljaštvo" koje je usporedivo "s manirom posljednjih dželata iz orijentalnih despocija",²⁷ smatraju da se njime Hrvatsku prikazuje u "negativnom svjetlu, nedoraslu poštivanju europskih i svjetskih civilizacijskih tekovina".²⁸ Sječa vola ne pripada "civiliziranim" običajima drugih europskih naroda, a kako se narod, prema mišljenju građana, prosuđuje prema svojim običajima, Hrvati se ovim običajem potvrđuju kao "necivilizirana i primitivna" sredina.

(Ne)civiliziranost ima svoje zemljopisne referente. Civiliziranost se prezentira kao obilježje (zapadne) Europe, a neciviliziranost kao obilježje Balkana: u toj "zabavi" na "balkanski način"²⁹ građani i novinari prepoznaju "podsvjesni balkanski refleks",³⁰ koji se svrstava uz bok drugih "dugih balkanskih tradicija" kao što su prljavština, zlostavljanje žena i djece, politički autoritarizam, itd.³¹ te primitivizam koji se manifestira kao "bahatost, grubost i okrutnost"³² ili zapuštene ceste.³³

Počevši od ocjene okrutnosti prema životinjama kao jednoj od suvremenih indicija "civiliziranosti" jedne zemlje, novinska polemika zalazi daleko šire u dijagnosticiranje suvremenoga trenutka hrvatskoga društva. Prema mišljenju građana Hrvati nisu sudionici zapadne civilizacije ne samo zbog okrutnoga ubijanja životinja već i zbog niza drugih "primitivnih" "tradicija" i ponašanja koja ih u prostornome (i simboličkome) smislu

---

²⁶ Sudionika ne "pokreću emocije njegovih predaka, niti su turisti gusari, a bogme ni njihovi fotoaparati mačete strašne!" (Josip Antić: "Ubojstvo vola s umišljajem". *Vjesnik* 11. VIII. 1999.)

²⁷ Miljenko Jergović: "Heraklije na Jadranu". *Feral tribune* 16. VIII. 1999.

²⁸ G. Borković, I. Matić: "Kaznena prijava zbog okrutnog ubijanja vola!" *Vjesnik* 9. VIII. 1999.

²⁹ (sj): "To je dokaz primitivizma!" *Jutarnji list* 10. VIII. 1999.

³⁰ Zoran Vukman: "Balkan-refleks". *Slobodna Dalmacija* 16. VIII. 1999.

³¹ Nataša Kovačić: "Pravo je zakrpa za slučajeve kad etika ne funkcionira". *Vjesnik* 14. i 15. VIII. 1999.

³² Klub Zagrepčana: "Ubijanje vola iduće godine i na Jelačićevu trgu?" *Vjesnik* 10. VIII. 1999.

³³ Alemko Goleš, Zagreb: "Europu na kolac!" *Slobodna Dalmacija* 11. VIII. 1999.

situiraju na Balkan, a u vremenskome vraćaju u srednji vijek,³⁴ upravo suprotno svim europskim kretanjima.³⁵ I prostorno (na Balkan) i vremensko (u srednji vijek) smještanje Hrvata izrazito su negativno vrednovani.

Dekapitacija vola tako postaje barometrom za opću ocjenu društva i nacije. U komentarima se prelamaju suvremeni intenzivni prijepori i nesigurnosti pri stvaranju hrvatskoga identiteta. Oni odražavaju unutarnje političke sukobe i ambivalentan odnos prema zajednici europskih država.

U Hrvatskoj se od njezina osamostaljenja 1990. godine identitet stvarao oslanjanjem na povijest i tradiciju, bilo izmišljenu bilo obnovljenu. Takvoj su se pasatističkoj koncepciji Hrvatske, koju je promovirala desetgodišnja autoritarna i konzervativna vlast, opirali glasovi iz političke opozicije koji su se zalagali za identitet oslonjen na moderno europsko društvo. Posluživši kao javno razračunavanje opozicije³⁶ s vlasti, javna rasprava o dekapitaciji vola aktualizirala je rivalstvo između politički suprotstavljenih opcija identiteta.

Građani koji se javljaju u raspravi zalažu se za moderniji *image* hrvatske države i nacije. Oni pretpostavljaju "liberalno-apstraktna načela" "konzervativizmu i tradiciji",³⁷ u konkretnome slučaju zalažući se za afirmaciju vrijednosti života (ljudskoga i drugoga) naspram afirmacije vrijednosti tradicije bez obzira na njezina obilježja. Premda se to zalaganje ovdje ponajprije temelji na isticanju novoga senzibiliteta u odnosu prema životinjama, ono svjedoči o želji građana da se hrvatski identitet više i čvršće veže uz univerzalne (premda nerijetko u stvarnosti zanemarene) vrijednosti modernih društava a ne uz partikularizme vlastite povijesti i tradicije.³⁸ Građani se time opredjeljuju za transnacionalne vrijednosti i modernu hrvatsku državu.³⁹

³⁴ Mira Sladić: "Horor u Pupnatu". *Slobodna Dalmacija* 9. VIII. 1999.; Alemko Goleš, Zagreb: "Europu na kolac!" *Slobodna Dalmacija* 11. VIII. 1999.

³⁵ Nataša Kovačić: "Pravo je zakrpa za slučajeve kad etika ne funkcionira". *Vjesnik* 14. i 15. VIII. 1999.

³⁶ Predstavnicima opozicije u navedenim novinskim članicima mogu se smatrati oporbeni političar Silvije Degen, koji istupa kao predsjednik Kluba Zagrepčana, dnevne novine *Novi list*, a vjerojatno i pripadnici udruga za zaštitu životinja pripadaju liberalnijoj političkoj opciji.

³⁷ Koristim sintagme novinara Željana Petkovića, čije je mišljenje suprotno većini mišljenja hrvatskih građana. Taj se novinar, naime, pita treba li "u ime liberalno-apstraktnih načela uništavati konzervativizam, tradiciju, ma koliko iz današnjega civilizacijskoga kuta to bilo neprimjereno i neodrživo" (Željan Petković: "(Ne)moć krvavog običaja". *Slobodna Dalmacija* 10. VIII. 1999.)

³⁸ Da je riječ o sukobu modernosti i tradicije, svjedoči i sljedeća izjava jednoga Pupnačanina: "Oni koji su se digli protiv naše tradicije digli su se protiv hrvatske tradicije i nje se zbog liberalizma i modernih ideja ne bi trebalo sramiti." (Željan Petković: Ili ćemo sić ili nas neće bit!" *Slobodna Dalmacija* 11. VIII. 1999. Stavove lokalnoga stanovništva komentiram u drugome dijelu teksta.)

³⁹ Građani koji javno reagiraju ne predstavljaju reprezentativni uzorak hrvatske populacije. Premda je njihova obrazovna i socijalna struktura uglavnom nepoznata,

Zanimljivo je pritom lociranje balkanskoga elementa u hrvatsku kulturu, rijetko za razdoblje u kojemu se balkanizam najčešće locirao u drugih, u Srba i Crnogoraca.⁴⁰ Početak devedesetih obilježen je europskom identifikacijom Hrvata, isticanjem civilizacijske razlike i huntingtonovskoga jaza između s jedne strane europskih (čitati civiliziranih) Hrvata i s druge strane balkanskih (čitati neciviliziranih) Srba. Polovicom devedesetih, međutim, balkanizam postaje instrumentom unutarnjega političkog razlikovanja: opozicija dokazuje kako se vlast ponaša balkanski, a stranka na vlasti kako opozicija vodi Hrvatsku na Balkan (Rihtman-Auguštin 1997:35). U raspravi oko dekapitacije vola balkansko se prepoznaje i situira u Hrvata, i to kao širi društveni fenomen koji zadire u manifestacije vlasti, odnos prema životinjama, društvene odnose itd. Negativna se slika drugoga projicirala na sebe: krajem devedesetih godina, razočarani razvojem događaja (političkih, društvenih, gospodarskih), Hrvati su skloniji interiorizirati balkanski diskurs. To je situacija koja je samo nekoliko godina ranije bila nezamisliva. U prilog toj tvrdnji govori i činjenica da je obnovljena dekapitacija vola izvedena i 1997., i to bez negativne medijske reakcije.

Javna diskusija o sječi vola, dakle, govori o neuspjelom pokušaju proizvodnje hrvatskoga identiteta na temelju povijesnih tradicija i zanemarivanju suvremenih vrijednosti, te o shvaćanju građana da slika o Hrvatima koju im je tijekom deset godina nudila vlast ne odgovara hrvatskoj stvarnosti.

U obranu folklornih tradicija i hrvatstva

Pogledajmo kako su na novinske napise reagirali Pupnaćani, sudionici inkriminiranoga događaja i lokalno stanovništvo uopće.

Prema izjavi predsjednika Viteške udruge *kumpanjija* Pupnat, sječa je dio "izvornog izvođenja viteške igre kumpanije" (istaknula J. Č. Ž.),⁴¹ ili, drugim riječima, lančani ples — *kumpanjija* nepotpun je bez sječe vola. Da je ona "sastavni dio pupnatske kumpanije" potvrđuje i najstariji Pupnaćanin Jure Predija (rođen 1910.).⁴² K tome, riječ je o tradiciji dugoj 700 godina, koja je dijelom "folklorne baštine" ne samo Pupnata nego i drugih mjesta na otoku Korčuli.⁴³ Izvodi se "već stoljećima i mi joj do danas nismo ništa

---

može se pretpostaviti da oni uglavnom pripadaju obrazovanijem i liberalnijem segmentu hrvatskoga društva.

⁴⁰ Usp. "Narodni običaji puno govore o onima koji ih njeguju, a mi smo skloni govoriti o barbarizmu drugih..." Pismo Valentine Grgić, Zagreb: "Gospodine Poša, barbarske običaje moramo napuštati". *Jutarnji list* 13. VIII. 1999.

⁴¹ Smiljan Žaknić: "Sječa glave živoga vola dio je folklor, kao i brutalna španjolska korida". *Jutarnji list* 9. VIII. 1999.

⁴² S. Rosić: "Sječemo glavu volu jer je to dio "kumpanije", a bilo je zabranjeno u komunizmu". *Večernji list* 10. VIII. 1999.

⁴³ Smiljan Žaknić: "Sječa glave živoga vola dio je folklor, kao i brutalna španjolska korida". *Jutarnji list* 9. VIII. 1999.

niti dodali niti oduzeli", kaže se u priopćenju *kumpanjije* Pupnat.⁴⁴ Argumentima o starini i izvornosti koje prati i tvrdnja o kontinuiranoj, nepromjenjivoj izvedbi običaja dodaje se još jedno obilježje — specifičnost tradicije: "Korčula je jedini otok na svijetu" u kojemu se igra "stara igra kumpanija", izjavljuje direktorica Turističke zajednice Korčule,⁴⁵ dok regionalni novinar, jedini među novinarima koji se nije pridružio osudi sječe vola, smatra kako treba pokazivati "nezapamćeno folklorno blago i tradicij(u) koja se na tako malenom prostoru ne može naći, sasvim sigurno, nigdje na svijetu".⁴⁶

Davno utemeljenje *kumpanjije*, zatim njezina "izvorna" i "nepromijenjena" izvedba s neizostavnom dekapitacijom vola te isticanje jedinstvenosti cijeloga sklopa običaja, argumenti su lokalnih stanovnika koji bi hrvatskoj javnosti trebali objasniti zašto je običaj obnovljen i prezentiran u danome obliku. Trijada koju čine izvornost, starina i jedinstvenost tvore vrijednost koja opravdava upravo takvu obnovu *kumpanjije*. *Kumpanija* se može jedino tako izvoditi kako su to "radili naši didovi i pradiđovi stoljećima"; to je pitanje opstanka Pupnaćana, kaže predsjednik Viteške udruge *kumpanija* Pupnat: "Zato, ponavljam, ili ćemo volu glavu sić, kako su to radili naši didovi i pradiđovi stoljećima, ili nas neće bit!"⁴⁷

Još važnije, tradicija je — u svome izvornome obliku — zalogom opstanka hrvatskoga naroda, prema riječima jednoga Pupnaćanina: "Narod bez svojih prepoznatljivih običaja i tradicija nije više narod i on se gubi. Hrvatski narod je opstao na ovim prostorima zahvaljujući snažnoj tradiciji koja je uvijek bila u njegovu srcu."⁴⁸ Tradicija je, dakle, prema mišljenju toga Pupnaćanina, uvjetom opstojnosti etničke ili narodne skupine: čuvajući svoje običaje Hrvati su se održali unatoč raznim povijesnim osvajačima i unatoč nastojanjima u doba komunizma da se njihove tradicije zatru. U kontekstu takva poimanja tradicija razumljivo je upozorenje istoga autora, koje s obzirom na vezu koju njegove riječi uspostavljaju s poznatom pjesmom nastalom u doba Domovinskog rata "Ne dirajte mi ravnice" možemo tumačiti i kao prijetnju: "Zato još jednom upozoravam: Ne dirajte nam običaje (pa makar se ne sviđali svima)."⁴⁹

Korčulani uspostavljaju vezu ne samo između običaja i etničnosti već i između običaja i religijske pripadnosti. Tako se u apelu korčulanskoga gradonačelnika kaže: "nemojmo vrijeđati mjesto vrijednih, časnih i čestitih Hrvata koji su uvijek bili prvi na crti kršćanskog imena i morala i stvaranja

---

⁴⁴ Ivan Blitvić, Pupnat (tajnik Viteške udruge): "Kumpanija Pupnat očekuje da se oglase folklorni stručnjaci". *Vjesnik* 16. VIII. 1999.

⁴⁵ G. Borković, I. Matić: "Kaznena prijava zbog okrutnog ubijanja vola!" *Vjesnik* 9. VIII. 1999.

⁴⁶ Željko Petković: "(Ne)moć krvavog običaja". *Slobodna Dalmacija* 10. VIII. 1999.

⁴⁷ Željko Petković: "Ili ćemo sić ili nas neće bit!" *Slobodna Dalmacija* 11. VIII. 1999.

⁴⁸ Jure Šain, Korčula: "Ne dirajte nam naše volove!" *Slobodna Dalmacija* 13. VIII. 1999.

⁴⁹ Ibid.

hrvatske države, zbog čega su patili i bili zapostavljeni 50 godina".⁵⁰ Razumljivo im je da se to događalo u komunističkome režimu, koji je zatirao hrvatske običaje, posebno one vezane uz Crkvu, pa tako navodno i *kumpanjiju*.⁵¹ Danas dovoditi u pitanje održavanje *kumpanjije* za lokalne stanovnike znači dovoditi u pitanje opstojnost Hrvata, njihov religijski i etnički identitet, znači čak dovoditi u pitanje smisao njihova sudjelovanja u stvaranju hrvatske države: "Pupnat je vezan uz Crikvu i hrvatstvo kako možda ni jedno drugo selo u Hrvatskoj, i sad da se naši hrvatski običaji zabranjuju u našoj domovini za koju smo se borili. Ja to ne razumim! To ovdje kod nas niko ne može razumit" stoji u izjavi jednoga sudionika *kumpanjije*.⁵²

U izjavama sudionika običaja prepoznatljiva je službena identitetna retorika devedesetih godina u Hrvatskoj. One gotovo potpuno ocrtavaju poruke, metaforiku i simboliku iz govora Franje Tuđmana, promotora historicističke koncepcije nacionalnoga identiteta i retradicionalizacije društva. Tuđmanova obraćanja javnosti u različitim prigodama podržavala su vrijednosti starine i tradicije, posebno junačke, te vezu tradicije, opstojnosti hrvatske svijesti i formiranja hrvatske države.⁵³ Lokalno je stanovništvo prihvatilo tu retoriku za objašnjenje izvođenja njihova običaja. Uz to, njezina se uvjerljivost oslanjala na autoritetu u to doba najutjecajnije osobe u društvu, te im se zasigurno činilo da će ona pružiti najdjelotvorniju obranu njihova obnovljenog običaja.

Svima do sada nabrojanim razlozima za izvođenje sječe vola lokalno stanovništvo pridružuje i navodnu podršku njihovoj "izvornoj" prezentaciji folklorista iz Njemačke, Španjolske i drugih europskih zemalja.⁵⁴

---

⁵⁰ Dr. Ante Lakić: "Prijeporni običaj na Korčuli". *Jutarnji list* 14. i 15. VIII. 1999.

⁵¹ Jure Šain, Korčula: "Ne dirajte nam naše volove!" *Slobodna Dalmacija* 13. VIII. 1999.; Željko Petković: "Ili ćemo sić ili nas neće bit!" *Slobodna Dalmacija* 11. VIII. 1999. Lokalnu tezu o potiranju tradicije u komunizmu zbog njezine povezanosti s Crkvom valjalo bi preispitati u svjetlu podataka o korčulanskim *kumpanijama* tijekom toga razdoblja. Oni pokazuju kako se neposredno nakon Drugoga svjetskog rata običaj izvodio u nekoliko mjesta na otoku, pače da je bio vezan uz novouspostavljene praznike nove Jugoslavije (primjerice 1. maj), te da ga je kasnije u mjestima u kojima se održao ili je obnovljen Crkva disocirala.

⁵² Željko Petković: "Ili ćemo sić ili nas neće bit!" *Slobodna Dalmacija* 11. VIII. 1999.

⁵³ Sličnost obrane Pupnačana s Tuđmanovom retorikom frapantna je, primjerice, u sljedećoj Tuđmanovoj izjavi danoj 1997. prigodom sinjske alke, lokalne tradicije koja je još u komunističkome režimu postala dijelom nacionalnoga repertoara. Ako je vjerovati novinskom izvješću, smještajući je u srednji vijek, Tuđman prikazuje alku kao jamac hrvatskoga identiteta i opstojnosti: "Sinjska Alka simbol hrvatske opstojnosti od Domagoja i Trpimirovih vremena, preko svih hrvatskih velmoža, da bismo ponovno uskrisili međunarodnu i nezavisnu hrvatsku državu. Da nije bilo Sinjske Alke, toga simbola hrvatstva, junaštva i otpora, ne bismo danas imali slobodnu i nezavisnu državu Hrvatsku..." (Toni Paštar: "Alka — simbol hrvatske opstojnosti". *Slobodna Dalmacija* 11. VIII. 1997.)

⁵⁴ Ivan Blitvić, Pupnat (tajnik Viteške udruge): "Kumpanjija Pupnat očekuje da se oglase folkloristi stručnjaci". *Vjesnik* 16. VIII. 1999. Doista, Manfred Stengel, voditelj

Međutim, oni bi željeli da se oglase i drugi folklorni stručnjaci te da "dadu svoje mišljenje o potrebi izvođenja čina ubijanja vola kao sastavnog dijela kumpanjije".⁵⁵ Jedan od dvaju stručnjaka koji su se oglasili, ukrajinski folklorist Evgen Paščenko, koji se bavi staroslavenskom mitologijom, s obnavljačima i izvođačima tradicije dijeli koncept vrijednosti. Prema njegovim riječima u toj "složenoj tradiciji" čuvaju se elementi staroslavenskoga mita u kojemu se bore "gornji bog, Gromovnik, i bog stoke vezan za vola", pa "ako se zabranjuje prastara tradicija na Korčuli, onda treba zabraniti i španjolsku koridu".⁵⁶

Zanimljivo je da se lokalno stanovništvo brani istim argumentom, upozoravajući kako navodno nitko ne protestira protiv "nesumnjivo krvavije" španjolske koride, te u domaćem kontekstu, protiv slavonskih svinjokolja.⁵⁷ Inzistiraju da sječi vola u Pupnatu nije cilj mučenje životinje⁵⁸ već prikaz tradicije.⁵⁹ U lokalnome kontekstu dekapitacija se vola tumači isključivo kao "junački", "viteški" čin, kao pokazivanje snage i časti. Da bi se suprotstavilo javnoj osudi toga čina kao mučilačkoga, u novinama se pojavio i članak o glavnome akteru sječe, koji je prikazan kao čovjek s osjećajem za životinje.⁶⁰

Švapskog kulturnog arhiva i folklorne skupine *Frommern* iz Njemačke u jednome pismu daje podršku *kumpanjiji* Pupnat i potiče je na očuvanje "prastarog običaja" sječe vola.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ivica Radoš: Intervju s Evgenom Paščenom, glavnim tajnikom veleposlanstva Ukrajine i autorom knjige "Etnogeneze i mitologije Hrvata u kontekstu Ukrajine". *Jutarnji list* 12. VIII. 1999.

⁵⁷ Ivan Blitvić, Pupnat (tajnik Viteške udruge): "Kumpanjija Pupnat očekuje da se oglase folklorni stručnjaci". *Vjesnik* 16. VIII. 1999. Blitvić upozorava kako se klanje svinja i prerada svinjskoga mesa u domaćinstvima često obavlja bez izučenih mesara.

⁵⁸ "Nema ni govora o mučenju", jer se životinji prekida vegetativni živčani sustav i ona "trenutno" umire, tvrdi Jure Šain ("Ne dirajte nam naše volove!" *Slobodna Dalmacija* 13. VIII. 1999.). Možda je upravo inzistiranje da se jednim udarcem mača volu odsječe glava — što se tumači kao posebno junački čin — vezano i uz želju da se životinju ne muči.

⁵⁹ G. Borković, I. Matić: "Kaznena prijava zbog okrutnog ubijanja vola!" *Vjesnik* 9. VIII. 1999.

⁶⁰ "Kao potvrda da taj mirni, visoki i krhki Pupnačanin nije krvolok ni mučitelj životinja, evo priče koja nema nikakve veze s događajima na blagdan Snježne Gospe, ali je vezana za Nikolino rodno mjesto. Naime, prije nekoliko godina u jednoj od seoskih lokava u kojima Pupnačani napajaju stoku pojavile su se prave-pravcate zlatne ribice. Kako se dogodilo to ekološko čudo? Priča se kako je jedan sumještanin za povratka u Australiju u lokvu pustio par zlatnih ribica iz svojega akvarija. U svakom slučaju, zlatne su se ribice u pupnatskoj lokvi namnožile i postale korčulanska, otočna atrakcija. Za ljetnih mjeseci, kad bi lokva presušila, da bi spasio ribice, Nikola im je autocisternom JKP Hober iz 15 kilometara udaljene Korčule dopremao vodu. Zahvaljujući upravo njemu, zlatne su se ribice u toj pupnatskoj lokvi — održale." (Smiljan Žaknić: "Nikola Poša: Ako treba idem i u 'pržun!'" *Jutarnji list* 14. i 15. VIII. 1999.)

Tradicija i njezini konteksti

Polemika oko sječe vola kao dijela izvođenja *kumpanjije* u Pupnatu na otoku Korčuli ima izvorište u dekontekstualiziranome tekstu običaja. Izdvojeni "tekst" obnovljenoga običaja — čin ubijanja vola odsijecanjem glave predložen zornim fotografijama — medijskom je kampanjom transferiran iz svoga prvotnoga lokalnog u nacionalni kontekst. Sveden na svoju manifestnu razinu, na svoja formalna obilježja koja čine "tekst" običaja, lišen svih lokalnih značenja koja su u njega upisana obnovom 1997. godine, našao se usred javne, općenacionalne rasprave s izraženim političkim tonovima. U nacionalnom su mu registru ogorčeni građani pridali značenja koja običaj nema u lokalnome kontekstu.

U nacionalnom se kontekstu javna sječa vola smatra "besmislenom", tradicijom lišenom svakoga smisla u odnosu na suvremeno vrijeme. Ona ne pripada vremenu u kojemu se obnavlja i izvodi, potvrđujući kako živimo u vremenu "istodobnosti neistodobnoga" ("Die Gleichzeitigkeit des Ungleichzeitigen", cf. Köstlin 1977), dobu supostojanja fenomena koji pripadaju različitim vremenskim razdobljima. K tome, s obzirom na vrijednosti i novu osjećajnost suvremenoga doba, taj mu je običaj neugodan i neprikladan. Naposljetku, u ispolitiziranoj raspravi obnovljenom su običaju pripisani atributi političkoga konzervativizma.

S druge strane, nastojanja sudionika običaja da mu daju legitimitet kao prihvatljivoj nacionalnoj tradiciji nalaze svoju argumentaciju u izvjesnoj folklorističkoj/ etnološkoj koncepciji običaja, koja, oslonjena na devetnaestostoljetni historicizam (Weber-Kellerman 1985), u običajima vrednuje "starinu" i "izvornost". Ta se koncepcija raširila u javnosti i održava se u obliku traganja za "autentičnošću", "izvornošću" i "starinom" (Rihtman-Auguštin 1976).⁶¹ Devedesetih u Hrvatskoj tu argumentaciju koristi tadašnja vlast. Zahvaljujući građanskomu odbacivanju pasatističkoga stava koji vrednuje "starinu" i "izvornost" tradicija, historicistička se argumentacija pokazala nedostatnom kao viza za prijenos lokalne tradicije u nacionalni registar. Sukobljena s modernim senzibilitetom i građanskom opcijom za moderniju sliku hrvatske države, *invencija tradicije* (cf. Hobsbawm 1983) u nacionalnome kontekstu nije uspjela, tj. obnovljeni lokalni običaj nije mogao biti uvršten u repertoar nacionalnih tradicija. Moguće je iznijeti hipotezu da su svojim opredjeljenjem građani najavili nadmoćnu pobjedu opozicije na parlamentarnim izborima održanima nekoliko mjeseci kasnije.

Argumentaciju lokalnoga stanovništva kojom običaj legitimiraju njegovom "starinom", "kontinuitetom" i "nepromjenjivošću" valja

---

⁶¹ Prema nekim interpretacijama potraga za "autentičnim" još uvijek se provlači i suvremenom folkloristikom i etnologijom (Bendix 1997).

promotriti iz lokalnoga konteksta. Zapisi⁶² o *kumpaniji*⁶³ u Pupnatu i u drugim korčulanskim mjestima (Blato, Žrnovo, Čara, Smokvica) tijekom cijelog dvadesetog stoljeća pokazuju da je običaj u procesu *permanentne* mijene, koja ima elemente oživljavanja, obnove, izuma i inovacije (revival, restoration, invention, innovation, cf. Boissevain 1992). Primjerice, mijenjao se datum njezina izvođenja: početkom stoljeća i u prvoj polovici istoga izvodila se u pokladnom razdoblju. Već tada, premda rjeđe, izvodila se i o nekim svečanijim prigodama, uz blagdane zaštitnika sela, koji su danas, uz ljetne priredbe za turiste, isključivi datumi izvedbe. Zapisi, nadalje, govore kako nije bilo godišnjega kontinuiteta u izvedbi običaja, već su ponekad između dviju izvedbi prolazili i duži vremenski razmaci. To nije obilježje samo novije povijesti običaja. Mijenjala se i dužina izvođenja *kumpanije*, tendencija je kraćenja išla izbacivanjem ponavljanja plesnih figura (Cetinić 1930). Mijenjale su se funkcije sudionika običaja te tekstovi prologa (Cetinić 1930, Lozica 1999).

Nadalje, dekapitacija vola nije bila neizostavnom sastavnicom *kumpanije*. Pisani izvori i sjećanja ljudi potvrđuju kako se *kumpanija* ponekad izvodila bez sječe vola. I nekadašnji se senzibilitet protivio javnomu smaknuću životinje pa je još tridesetih godina u Žrnovu došlo do pokušaja invencije tradicije. U nastojanju da se sječa napusti, skupina studenata predvođena svećenicima organizirala je novi običaj — ritualno trganje naranči (Ivančan 1959) — no koji, koliko se znade, nije ustanovljen redovito i nije zamijenio sječu vola. U drugim mjestima — Blatu i Smokvici — još polovicom 19. stoljeća ukinuta sječa nikad nije obnovljena, što nije priječilo izvođenje *kumpanije* (Ivančan 1959, 1967, Kuničić 1897).

Kako pokazuju razgovori⁶⁴ koje sam vodila s Pupnaćanima, odluka da nakon gotovo pola stoljeća obnove *kumpaniju*, i to sa sječom vola, u funkciji je stvaranja identiteta mjesta i obnavljanja društvenoga života i zajedništva u tome najmanjem otočkom mjestu s tradicijom *kumpanije*. Uz "vraćanje života u mjesto", ključan je element u obnovi bilo uspoređivanje s drugim mjestima na otoku koja njeguju *kumpaniju*: "Naša je kumpanija najstarija na otoku, a nismo je imali", čest je komentar u razgovorima o motivima obnove. Obnovivši je posljednji, Pupnaćani su svoju *kumpaniju* željeli učiniti razlikovnom prema ostalim otočkim *kumpanijama*. Distinkcija nije mogla počivati na plesu čije su figure u svim selima slične u toj mjeri da ih samo znalačko oko može razlikovati.⁶⁵ Inkorporacija sječe vola u suvremenu obnovu *kumpanije* u Pupnatu je,

⁶² Vuletić-Vukasović 1891; Kuničić 1897; Cetinić 1930; Ivančan 1959 i 1967; Lozica 1999.

⁶³ Naziv kumpanija bliži je jezičnom standardu, i u uporabi je u nekim mjestima na otoku Korčuli.

⁶⁴ Terensko istraživanje metodama promatranja sa sudjelovanjem i intervjuiranjem provela sam u ljeto 2000. godine.

⁶⁵ Osobno priopćenje, Vido Bagur. Bagur je folklorist-amater, koji je pomogao obnoviti pupnatsku *kumpaniju*.

dakle, u funkciji isticanja identiteta mjesta i njegova razlikovanja spram drugih otočkih mjesta koja više ne izvode sječu vola. Sjećom se vola, koja se u lokalnome kontekstu (za razliku od nacionalnoga!) smatra činom posebne snage i hrabrosti, selo od samo 350 stanovnika istaknulo pred svim drugim mjestima na otoku. Stoga značenje koje Pupnačani danas pridaju sječi vola u okviru *kumpanjije* valja prije svega pripisati tome što je interpretirana kao identitetno obilježje i pupnatskoga običaja i Pupnata. Premda su i drugi čimbenici igrali ulogu u obnovi *kumpanjije* sa sjećom, od kojih je iznimno važna autorizacija Ivana Ivančana "izvornosti" *kumpanjije* prigodom njezine obnove šezdesetih godina u Žrnovu, identitetni se motiv čini najvažnijim.

U lokalnome se kontekstu u prošlosti običaj ne pokazuje ni nepromjenljivim, ni neizvodivim bez sječe vola. On se protivi svakoj autentifikaciji (utvrđivanju izvornih sastavnica, "pravog" oblika), unatoč takvim pokušajima njegovih branitelja, lokalnih stanovnika kad su suočeni s napadima javnosti. Uostalom, u lokalnome kontekstu autentifikacija je nepotrebna; sječa životinje kao identitetno obilježje ima "smisao" za lokalno stanovništvo i stoga je u tome kontekstu neupitan dio običaja u njegovom današnjem obliku. Tek izvan lokalnoga konteksta ona traži opravdanje za koje nije dovoljna argumentacija što počiva na zastarjeloj koncepciji običaja i na pasatističkoj koncepciji nacionalnoga identiteta. Ili bi, možda, ona bila dovoljna da nisu objavljene fotografije okrvavljenoga vola?

NAVEDENA LITERATURA

- Bendix, Regina. 1997. *In search of authenticity. The formation of folklore studies*. Madison: The University of Wisconsin Press.
- Boissevain, Jeremy. 1992. "Introduction". U *Revitalizing European Rituals*. Jeremy Boissevain, ur. London - New York: Routledge, 1-19.
- Cannadine, David. 1983. "The Context, Performance and Meaning of Ritual: British Monarchy and the 'Invention of Tradition', c. 1820-1977". U *The Invention of Tradition*. E. Hobsbawm i T. Ranger, ur. Cambridge: Cambridge University Press, 101-164.
- Cetinić, Franko. 1930. "Kumpanjija pučki viteški ples od boja". *Zbornik za narodni život i običaje* 27/2:360-384.
- Hobsbawm, Eric. 1983. "Introduction: inventing traditions". U *The Invention of Tradition*. E. Hobsbawm i T. Ranger, ur. Cambridge: Cambridge University Press, 1-14.
- Ivančan, Ivan. 1959. *Folklor otoka Korčule*. IEF rkp 352.
- Ivančan, Ivan. 1967. *Narodni običaji korčulanskih kumpanija*. Zagreb: Institut za narodnu umjetnost.

- Köstlin, Konrad. 1977. "Die Gleichzeitigkeit des Ungleichzeitigen". *Ethnologia Bavarica* 6:3-19.
- Kuničić, Petar. 1897. *Kumpanjija ili ti družba: narodni bojni ples*. Zagreb: Tisak Antuna Scholza.
- Lipovac, Mladen Romano. 1984. "Viteška igra 'kumpanjija' iz Blata na Korčuli". *Dubrovački horizonti* 24:159-166.
- Lozica, Ivan. 1999. "Čarska kumpanija". *Zbornik Čare* I:233-264.
- Rihtman-Auguštin, Dunja. 1976. "Pretpostavke suvremenog etnološkog istraživanja". *Narodna umjetnost* 13:1-23.
- Rihtman-Auguštin, Dunja. 1997. "Zašto i otkada se grozimo Balkana?" *Erasmus* 19:27-35.

Nar. umjet. 37/2, 2000, str. 9-25, J. Čapo Žmegač, *Odjeci dekapitacije vola u Pupnatu na...*

Rihtman-Auguštin, Dunja. 2000. "Za ubit vola". U *Ulice moga grada. Antropologija domaćeg terena*. Beograd: Čigoja štampa, 265-271. (Biblioteka XX vek)

Vuletić-Vukasović, Vid. 1891. *Narodni običaji na otoku Korčuli*. Zagreb.

Weber-Kellermann, Ingeborg. 1985. *Saure Wochen, Frohe Feste. Fest und Alltag in der Sprache der Bräuche*. München - Luzern: Bucher.

ECHOES OF THE DECAPITATION OF AN OX IN THE VILLAGE OF PUPNAT ON THE ISLAND OF KORČULA: THE CROATS BETWEEN TRADITION AND MODERNITY

SUMMARY

On the basis of newspaper articles, the author analyses public opinions regarding the revitalised custom of beheading of an ox in the village of Pupnat on the island of Korčula, particularly in relation to the role allocated to that custom in creating the image of modern Croatian identity. Public reactions showed the current intensive dilemmas and uncertainties in the construction of Croatian identity as belonging to the East (the Balkans) or to the West ("Europe"). They are reflected in internal political squabbles in 1999.

The discussions about the decapitation of the ox's head show how supportive citizens of Croatia were of a more modern image of the Croatian state and nation. Although their advocacy here is primarily based on giving prominence to a new sensibility towards animals, they testify to the wish of Croatian citizens that Croatian identity be more firmly linked with the value system of modern European societies, and not with the particularities of their own history and traditions. In a dilemma between tradition and modernity they opted for modernity, which for them is epitomized in Western Europe. Public discussion about the ox's decapitation thus speaks of the failure of Croatian identity production in the nineties based on historical tradition and the negation of modernity.

Keywords: tradition, national identity, politics